

Технологія оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку

Полтініна О.П.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Алексєєнко І.І.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

У статті узагальнено досвід провідних учених та розроблено авторський підхід до оцінки та подальшого аналізу фінансових ризиків банківської установи. Пропонований підхід дає змогу ідентифікувати ризики як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, а також розробляти заходи для мінімізації їх негативного впливу на фінансові результати банківської установи.

Ключові слова: фінансовий ризик, банківська установа, структурно-функціональна модель, декомпозиція, кількісна оцінка, заходи, методичний підхід, ідентифікація фінансових ризиків.

Полтинина О.П., Алексєєнко И.И. ТЕХНОЛОГИЯ ОЦЕНКИ И АНАЛИЗА ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКА

В статье обобщен опыт ведущих ученых и разработан авторский подход к оценке и дальнейшему анализу финансовых рисков банковского учреждения. Предлагаемый подход позволяет идентифицировать риски как внешней, так и внутренней среды, а также разрабатывать меры по минимизации их негативного влияния на финансовые результаты банковского учреждения.

Ключевые слова: финансовый риск, банковское учреждение, структурно-функциональная модель, декомпозиция, количественная оценка, меры, методический подход, идентификация финансовых рисков.

Poltinina O.P., Alekseenko I.I. TECHNOLOGY ASSESSMENT AND ANALYSIS OF THE FINANCIAL RISK OF BANK

In this article the experience of the leading scientists is summarized and author's approach to an assessment and the further analysis of financial risks of the banking establishment is developed. The offered approach allows to identify risks of both external, and internal environment, and also to develop arrangements for minimization of their negative impact on financial results of the banking establishment.

Keywords: financial risk, bank institution, structural-functional model, decomposition, quantitative assessment, arrangements, methodical approach, financial risks identification.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми оцінки та аналізу фінансових ризиків банківських установ в умовах фінансово-економічної кризи набувають дедалі більшої актуальності, оскільки існує об'єктивна потреба в розробці дієвих механізмів мінімізації цих ризиків. Від того, наскільки раціонально та системно буде здійснюватися аналіз та оцінка фінансових ризиків діяльності банку, суттєво залежить його спроможність протидіяти негативному впливу зовнішнього середовища та реалізувати заходи із ефективного фінансового розвитку. Загалом, визначаючи фінансові ризики як ризики, що супроводжують фінансові операції банку, можна стверджувати, що кожний фінансовий ризик не зустрічається

«у чистому вигляді» під час здійснення банком фінансових операцій. Фінансові ризики становлять досить численну групу ризиків, визначають основні фінансові показники діяльності банку, завдають основні збитки або, навпаки, приносять прибутки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова проблема оцінки та аналізу ризиків сьогодні привертає увагу провідних учених як українського наукового простору, так і зарубіжного. Okремо слід підкреслити практичну значущість робіт: О.С. Бородіної, Т.А. Васильєвої, К.Г. Гончарової, О.С. Дмитрової, А.О. Єпіфанова, С.М. Козьменко, О.В. Меренкової, О.М. Прута [1–4]. Однак проблеми побудови комплексного підходу до оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку із засто-

суванням спеціальних інформаційних технологій досліджено недостатньо повно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в узагальненні теоретичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технологія аналізу та оцінки фінансових ризиків діяльності банку стає підґрунтям для ідентифікації ризиків зовнішнього і внутрішнього середовища, а також для подальшої розробки заходів, що спрямовані на мінімізацію негативного впливу фінансових ризиків. Для того щоб визначити рівень фінансових ризиків, банкам потрібно створювати системи оцінки ризику, які мають визначати такі компоненти:

обсяги можливих витрат та розміри ризику;
вірогідність настання тієї чи іншої негативної події;

тривалість періоду, під час якого буде діяти ризик.

Аналітичний метод діагностики ризиків, який використано в роботі, передбачає аналіз ризику із установленням оптимального ризику для кожного виду банківських операцій та їх сукупності. Найбільш відомим та розповсюдженим аналітичним методом оцінки ризиків є метод аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища [2]. Сутність цього методу полягає в тому, що відбувається визначення шокової величини зміни зовнішніх факторів, таких як процентна ставка, валютний курс та ін. Окремо прово-

диться аналіз внутрішніх ризиків, які необхідно не лише ідентифікувати, але й визначити ймовірність настання негативної події, яка вплине на фінансові результати банку.

Враховуючи важливість формалізації процесу оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку, пропонується розробити модель бізнес-процесу з аналізу та оцінки фінансових ризиків банку. Технологію пропонується подавати у вигляді моделі IDEF0 – методології функціонального моделювання, що є складовою частиною SADT і дає змогу описати бізнес-процес у вигляді ієрархічної системи взаємопов'язаних функцій.

Бізнес-процес – будь-яка діяльність, що має вхідний продукт, додає вартість до нього та забезпечує вихідний продукт для внутрішнього або зовнішнього споживача.

Методологічною основою проведення дослідження є застосування реінжинірингу бізнес-процесів (BPR – Business Process Reengineering) моніторингу фінансових ризиків банку. Структурно-функціональна модель розробки рекомендації щодо покращання аналізу та оцінки фінансових ризиків банку передбачає використання CASE-засобу в програмному продукті Ramus, який передбачає опис етапів модельованого процесу.

Позитивними характеристиками структурно-функціональної моделі є можливість наочно ілюструвати порядок дій під час формування заходів із мінімізації ризиків.

Структурно-функціональна модель передбачає використання програмного продукту за стандартом IDEF0, який являє собою опис

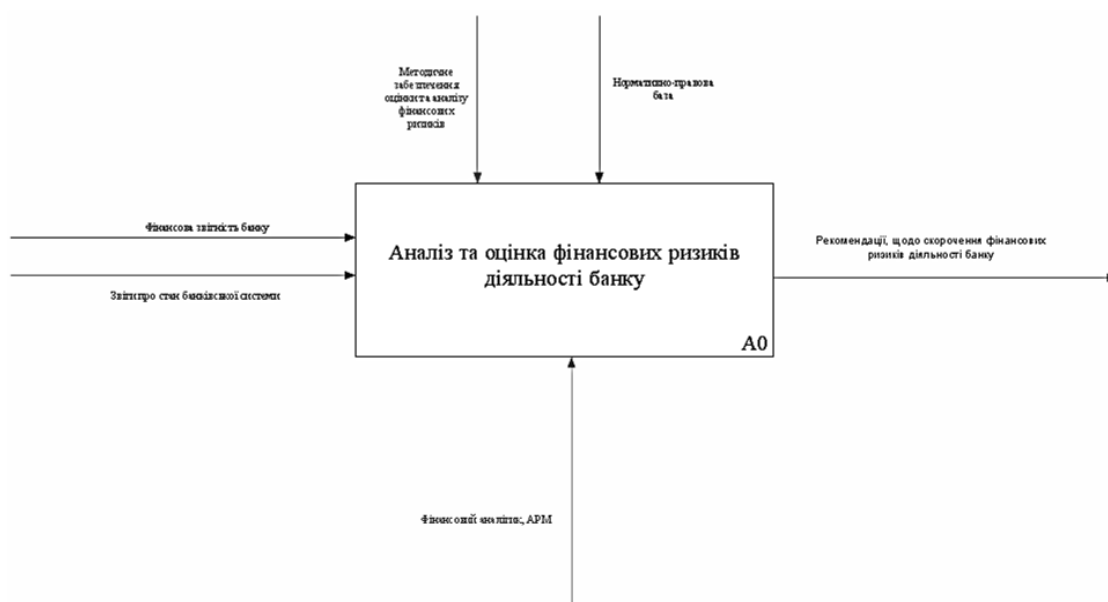

Рис. 1. Контекстна діаграма «Аналіз та оцінка фінансових ризиків діяльності банку» у стандарті IDEF0

процесів методики й особливістю якого є те, що він дає змогу подати алгоритм технології у вигляді набору взаємозв'язаних функціональних блоків. Отже, стандарт IDEF0 дає змогу подати технологію аналізу ризиків у вигляді діаграми, розробка якої починається зі створення контекстної діаграми (рис. 1), на якій по центру знаходиться блок головного завдання, який відображає сутність моделі, а саме «Аналіз та оцінка фінансових ризиків діяльності банку». Слід зазначити, що в результаті реалізації технології буде отримано рекомендації, щодо скорочення фінансових ризиків діяльності банку. На контекстній діаграмі по центру знаходиться блок основного завдання,

в якому відображено основну мету побудови моделі. Інтерфейсні дуги вхідної інформації представлені звітами про стан банківської системи та фінансовою звітністю банку. Такий вибір вхідної інформації обумовлений тим, що оцінювати та аналізувати фінансові ризики необхідно за двома напрямками: ризики зовнішнього та ризики внутрішнього середовища. Методичне забезпечення модельованого процесу представляємо двома складниками: методичним забезпеченням оцінки та аналізу фінансових ризиків; нормативно-правовою базою.

Особа, що здійснює операції з аналізу та оцінки фінансових ризиків, представлена

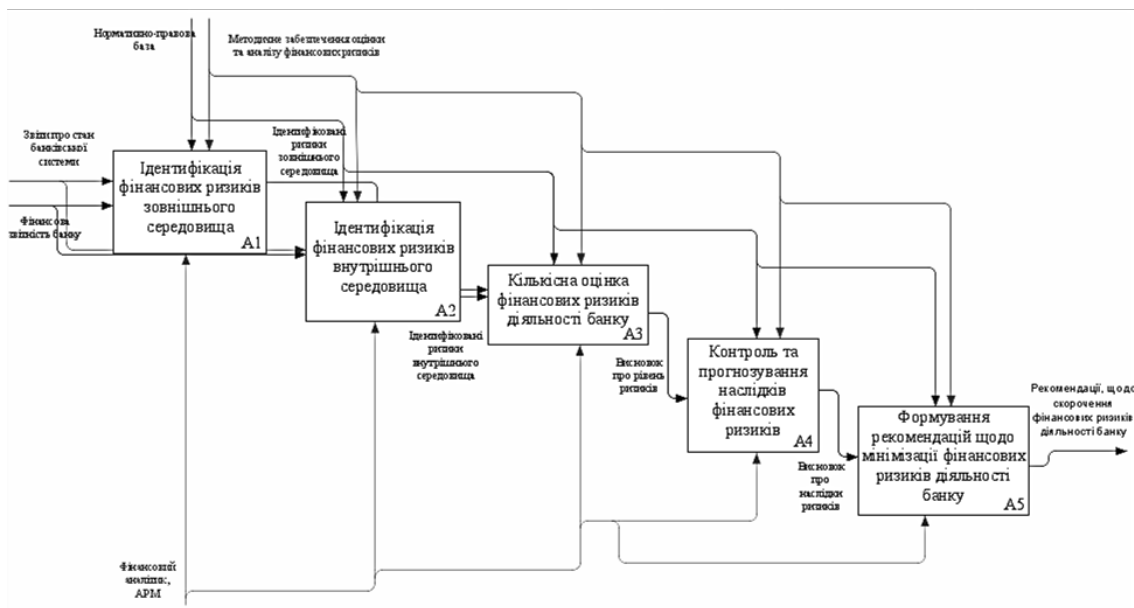

Рис. 2. Декомпозиція контекстної діаграми у стандарті IDEF0

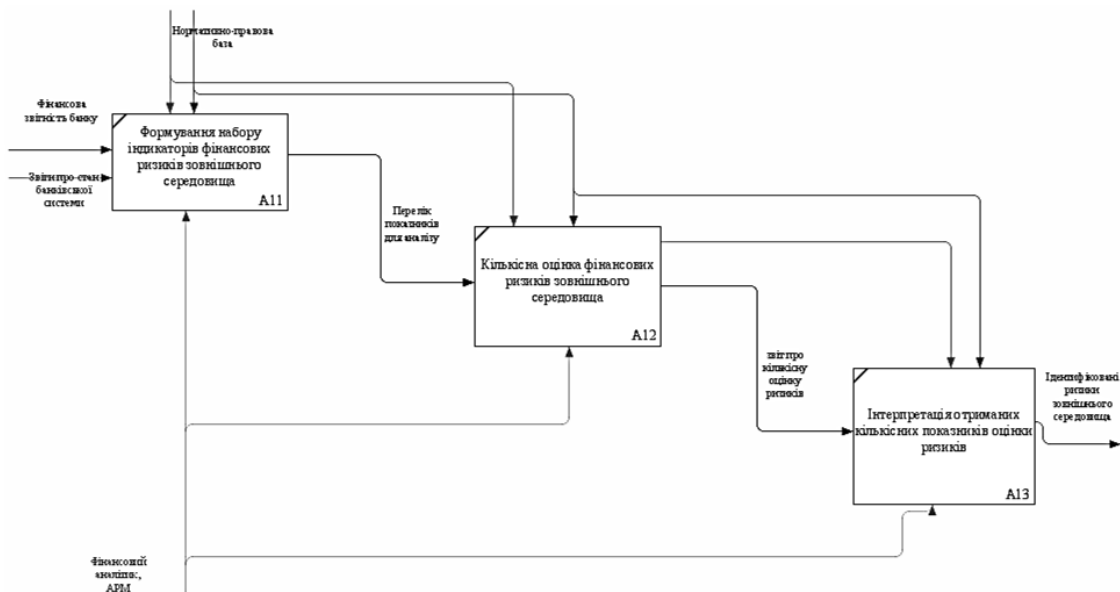

Рис. 3. Діаграма декомпозиції етапу «Ідентифікація фінансових ризиків зовнішнього середовища»

фінансовим аналітиком та автоматизованим робочим місцем.

На виході моделі аналітик, використовуючи дані про зовнішнє та внутрішнє середовище, методичне забезпечення та нормативно-правову базу, формує рекомендації щодо скорочення фінансових ризиків діяльності банку.

Наступним етапом проводиться декомпозиція контекстної діаграми, на якій подається перелік етапів здійснення оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку (рис. 2).

Деталізований процес складається з п'яти етапів:

- ідентифікація фінансових ризиків зовнішнього середовища;
- ідентифікація фінансових ризиків внутрішнього середовища;
- кількісна оцінка фінансових ризиків діяльності банку;
- контроль та прогнозування наслідків фінансових ризиків;
- формування рекомендацій щодо мінімізації фінансових ризиків діяльності банку.

Така послідовність етапів відображає логіку дій фінансового аналітика в процесі аналізу та оцінки фінансових ризиків. Спочатку він здійснює аналіз фінансових ризиків, що виникають у зовнішньому середовищі, потім проводиться ідентифікація фінансових ризиків внутрішнього середовища, тобто безпосередньо тих загроз, що існують в самому банку та на які можна впливати. Далі проводиться кількісна оцінка ризиків, використовуються різні методи, зокрема коефіцієнтного

аналізу, трендового аналізу, економіко-математичного моделювання тощо.

Далі здійснюється контроль ризиків та прогнозування їх наслідків або визначаються ті, наслідки від яких можуть бути найбільш руйнівними для банку.

Останнім етапом проводиться формування рекомендацій щодо мінімізації фінансових ризиків діяльності банку на основі результатів, отриманих за попередніми етапами. У процесі розробки заходів фінансовому аналітику необхідно враховувати всі чинники ризиків, що було діагностовано на попередніх етапах.

Етапи між собою взаємопов'язані, а вихід із кожного попереднього блоку стає входом для наступного. Таким чином, підтверджується гіпотеза про те, що здійснювати аналіз ризиків доцільно системно та використовуючи послідовні етапи, у результаті чого можна отримати максимально об'єктивну та повну інформацію. Окремо слід акцентувати увагу на тому, що інтерфейсні дуги в елементах діаграми декомпозиції збігаються з тими, що було представлено на контекстній діаграмі. Наступним етапом проводиться декомпозиція кожного блоку, що приведено на рис. 2. Декомпозиція блоку A1 «Ідентифікація фінансових ризиків зовнішнього середовища» представлена на рис. 3.

Як представлено на рис. 3, етап ідентифікації фінансових ризиків зовнішнього середовища складається з трьох послідовних етапів: формування набору індикаторів фінансових ризиків зовнішнього середовища; кількісна оцінка фінансових ризиків зовнішнього середовища;

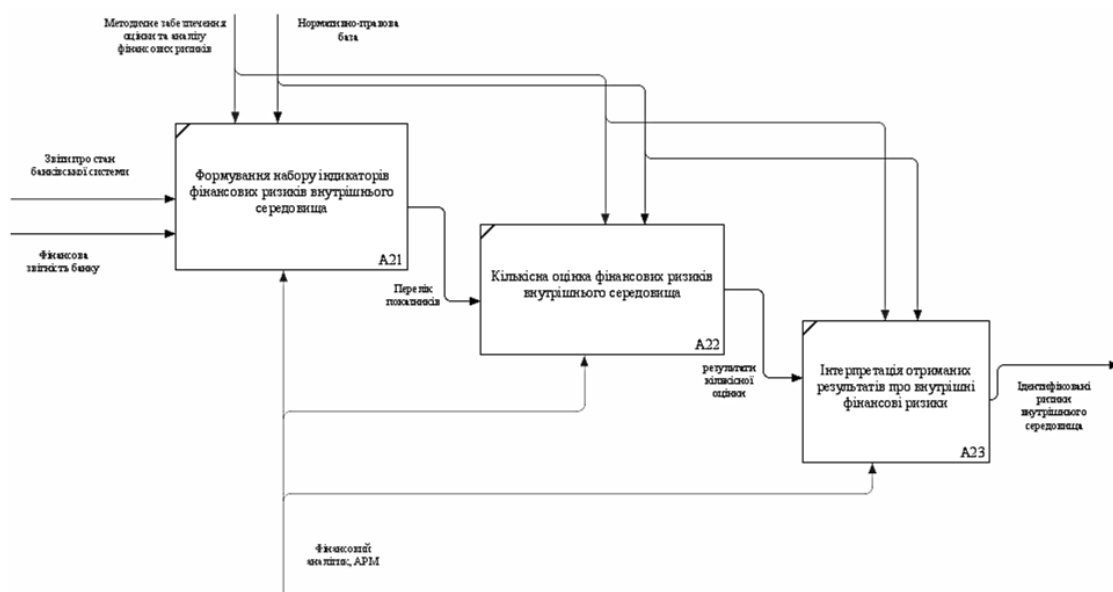

Рис. 4. Діаграма декомпозиції етапу «Ідентифікація фінансових ризиків внутрішнього середовища»

інтерпретація отриманих кількісних показників оцінки ризиків.

Такий перелік етапів дасть змогу обґрунтовано діагностувати загрози зовнішнього середовища та визначити напрями нейтралізації їх негативного впливу. Однак слід окремо враховувати, що на чинники зовнішнього середовища банк не може впливати, він може лише адаптуватися до зовнішніх умов чи розробляти заходи з мінімізації чи нейтралізації ризиків із зовні.

Далі слід розглянути, як деталізовано блок A2 «Ідентифікація фінансових ризиків внутрішнього середовища» (рис. 4).

Ідентифікація фінансових ризиків внутрішнього середовища передбачає реалізацію таких етапів, як:

- формування набору індикаторів внутрішнього середовища;
- кількісна оцінка фінансових ризиків внутрішнього середовища;
- інтерпретація отриманих результатів про внутрішні фінансові ризики.

Відмінною рисою діагностики ризиків внутрішнього середовища є те, що їх можна не лише виявити, але й управляти ними, скорочувати вірогідність їх настання чи вживати заходи для скорочення їх нега-

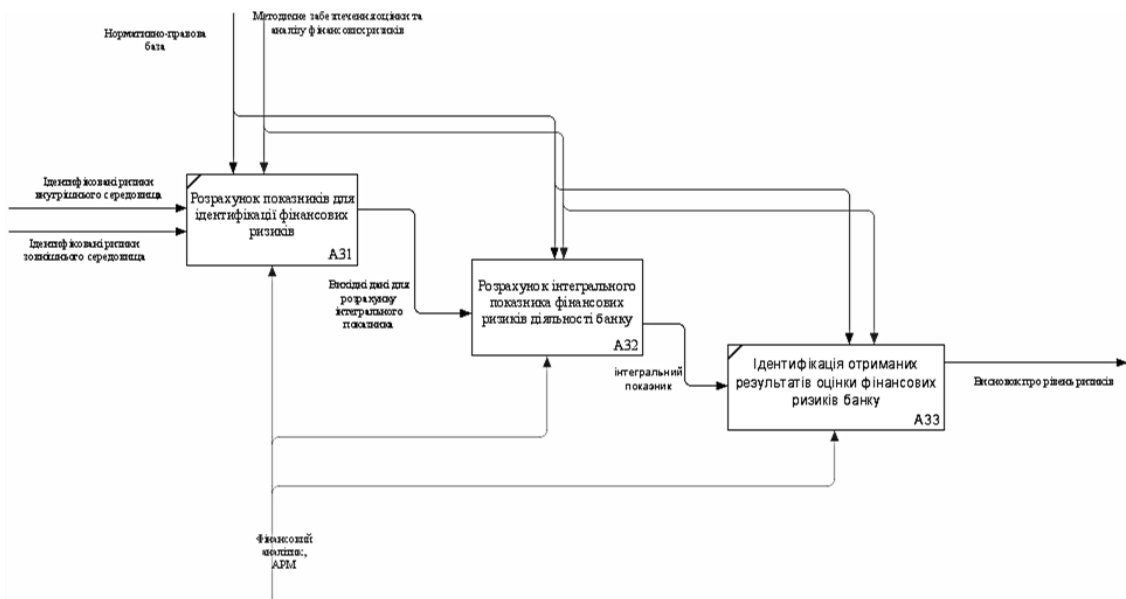

Рис. 5. Діаграма декомпозиції етапу «Кількісна оцінка фінансових ризиків діяльності банку»

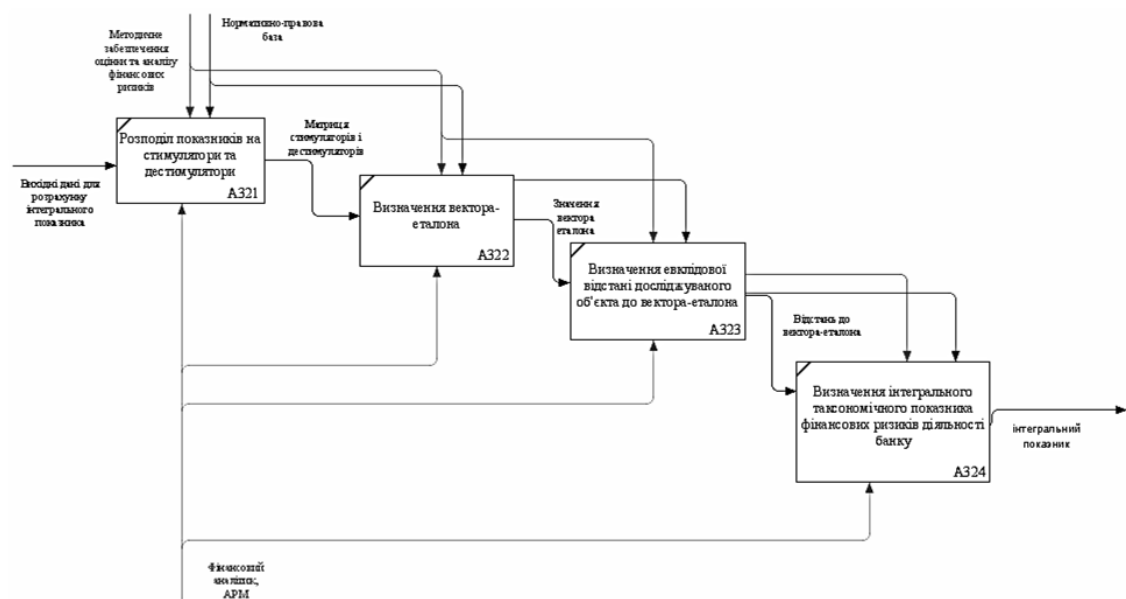

Рис. 6. Діаграма декомпозиції етапу «Розрахунок інтегрального показника фінансових ризиків діяльності банку»

тивного впливу на фінансовий стан банківської установи.

Окремої уваги потребує етап формування набору індикаторів для ідентифікації ризиків, тому що від того, наскільки повним буде цей перелік, залежать результат оцінки ризиків та розробка в подальшому заходів щодо їх уникнення.

Один із найважливіших етапів аналізу та оцінки фінансових ризиків є їх кількісна оцінка – блок А3 «Кількісна оцінка фінансових ризиків діяльності банку», декомпозиція якого подана на рис. 5.

Від того, наскільки якісно та повно буде проведено кількісне оцінювання фінансового

ризиків, залежить, чи вірно буде сформована стратегія мінімізації фінансових ризиків. Даний процес складається з таких етапів:

- розрахунок показників для ідентифікації фінансових ризиків;
- розрахунок інтегрального показника фінансових ризиків діяльності банку;
- ідентифікація отриманих результатів оцінки фінансових ризиків банку.

У цьому процесі передбачений розрахунок інтегрального показника фінансових ризиків банку, який також потребує уточнення та деталізації, тому за цим блоком здійснено побудову діаграми декомпозиції третього рівня блоку А32 »Розрахунок інтегрального показ-

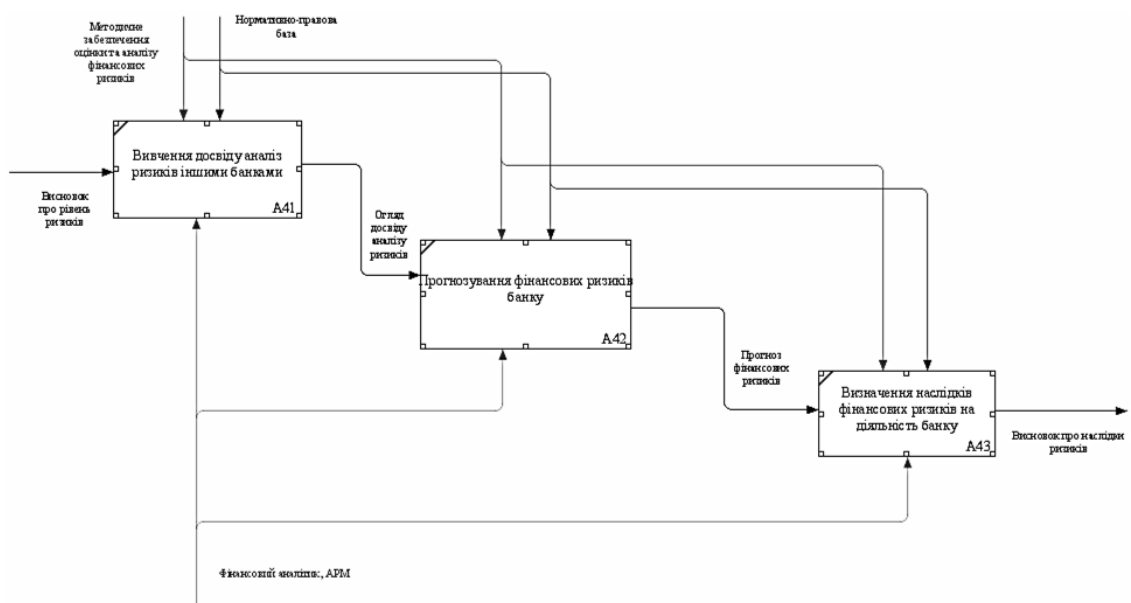

Рис. 7. Діаграма декомпозиції етапу «Контроль та прогнозування наслідків фінансових ризиків»

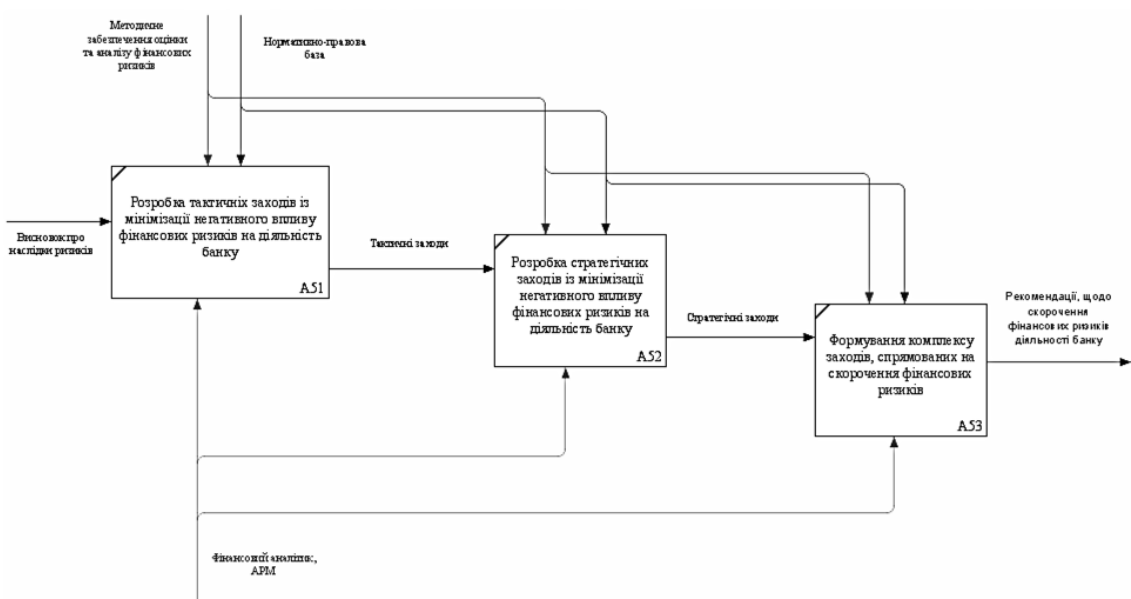

Рис. 8. Діаграма декомпозиції етапу «Формування рекомендацій щодо мінімізації фінансових ризиків діяльності банку»

ника фінансових ризиків діяльності банку» (рис. 6).

Розрахунок інтегрального показника з використанням методу таксономії дає змогу здійснювати редукцію даних та отримувати комплексний показник, що характеризує ступінь значущості фінансових ризиків для банку.

Розрахунок інтегрального показника фінансових ризиків діяльності банку проводиться за таким алгоритмом:

розподіл показників на стимулятори та дестимулятори;

визначення вектора-еталона;

визначення евклідової відстані досліджуваного об'єкта до вектора-еталона;

визначення інтегрального таксономічного показника фінансових ризиків діяльності банку.

За результатами проведення всіх етапів фінансовий аналітик отримує інтегральний показник, який потребує подальшої інтерпретації та контролю отриманих результатів, тому наступним етапом доцільно привести діаграму декомпозиції блоку А4 «Контроль та прогнозування наслідків фінансових ризиків» (рис. 7).

Здійснення контролю та прогнозування наслідків фінансових ризиків фінансовий аналітик проводить у такій послідовності:

вивчення досвіду аналізу ризиків іншими банками;

прогнозування фінансових ризиків банку;

визначення наслідків фінансових ризиків у діяльності банку.

Така послідовність етапів передбачає не тільки діагностику, але й елементи прогнозування та моделювання розвитку подій за умови настання фінансового ризику, що дуже

важливо для банку, що має постійно адаптуватися до умов ринкового середовища, тому останнім етапом необхідно деталізувати блок А5 «Формування рекомендацій щодо мінімізації фінансових ризиків діяльності банку» (рис. 8).

Останній етап передбачає здійснення таких дій:

розробка тактичних заходів із мінімізації негативного впливу фінансових ризиків на діяльність банку;

розробка стратегічних заходів із мінімізації негативного впливу фінансових ризиків на діяльність банку;

формування комплексу заходів для скорочення фінансових ризиків.

Після діагностики ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища фінансовий аналітик формує комплекс заходів із мінімізації ризиків у короткостроковій перспективі (тактичні заходи) та в довгостроковій перспективі (стратегічні заходи).

Висновки з цього дослідження. У результаті побудови комплексної моделі оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку із застосуванням стандарту IDEF0 доведено, що здійснення ідентифікації ризиків повинно носити комплексний характер та передбачати окреме визначення фінансових ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища. Передбачено, що ідентифікація ризиків має системний характер та носить елементи прогнозування, оскільки тільки в разі передбачення наслідків того чи іншого ризику можна розробити дієвий підхід до управління виявленими ризиками, що і стане основною для подальших наукових розробок за обраною тематикою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородіна О.С. Методичні підходи до визначення сутності економічних ризиків та шляхів їх уникнення / О.С. Бородіна // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 21.
2. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку: [монографія] / О.С. Дмитрова, К.Г. Гончарова, О.В. Меренкова та ін. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 264 с.
3. Прут О.М. Основні методи оцінки фінансового ризику в комерційному банку / О. М. Прут // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 223.
4. Управління ризиками банків: [монографія]: у 2-х т. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко та ін.; за ред. д. е. н., проф. А.О. Єпіфанова і д. е. н., проф. Т.А. Васильєвої. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.